

kao urnek pri izradi magistarskih radova. S druge strane, izuzetno je dragocjena sa svojom iscrpnom bibliografijom i podacima. Po obimu djelo je veoma kratko, ali svojim sadržajem ono je više nego korisno štivo mladim znanstvenicima u njihovom znanstvenom djelovanju. Cijeneći rad i djelo profesora Mehmeda Kice toplo ga preporučujemo našem čitateljstvu.

Orhan JAŠIĆ
Semin GRABUS

ČOVJEK KOJI NE POZNAJE PROŠLOST OSUĐEN JE DA JE PONOVO PROŽIVI...

Jahić Adnan, *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme monarhističke Jugoslavije : (1918-1941)*, Bošnjačka nacionalna zajednica za Grad Zagreb i Zagrebačku županiju : *Islamska zajednica u Hrvatskoj Medžlis Islamske zajednice Zagreb*, 2010.

Obimna analitičko-komparativna istraživačka studija *Islamska zajednica u BiH u vrijeme monarhističke Jugoslavije (1918-1941)* predstavlja višestruko značajno djelo za bosanskohercegovačku akademsku i kulturnu javnost, ali i za naše društvo u cjelini. Ovom knjigom se strogim naučnim jezikom i vrhunskim spisateljskim stilom definiraju i rasvjetljavaju vjerske, kulturne, političke i ekonomske prilike s kraja 19. i sa početka prvih decenija 20. stoljeća u kojima je sa svojim organima, ustanovama i zavodima djelovala Islamska zajednica.

Iako se autor monografije prvenstveno posvetio svestranoj analizi pravnog položaja i organizacijskog ustrojstva Islamske

zajednice u monarhističkoj Jugoslaviji, kao i aktivnostima Islamske zajednice na vjersko-prosvjetnom i socijalno-humanitarnom planu, djelo koje večeras predstavljamo istovremeno raspolaže dragocjenom građom za neke bitne sociološke i historio-grafske uvide. To svjedoči relevantna arhivska građa kojom se autor znalački služio u pisanju djela: *Arhiv Jugoslavije, Arhiv Bosne i Hercegovine, Arhivi Rijaseta Islamske zajednice u BiH, fondovi Ministarstva Vjera, Ministarstva pravde, Ministarstva prosvjete* te arhivi brojnih regionalnih ustanova.

U detaljnoj i vrlo preciznoj analizi najviših pravnih akata Islamske zajednice Štatuta muslimanke vjersko-prosvjetne autonomije iz 1909. godine, Ustava islamske vjerske zajednice Kraljevine Jugoslavije 1930. godine, te Zakona o Islamskoj vjerskoj zajednici 1935/1936. godine predloženi su i objašnjeni najvažniji članovi ustava i zakona kojima su regulirana prava i nadležnosti upravnih i predstavničkih organa Islamske zajednice.

Autor prati hronologiju političkog i pravnog nastojanja rukovodstva Islamske zajednice u samostalnom i funkcionalnom obavljanju svoje vjersko-prosvjetne djelatnosti. Od autonomije ograničenog tipa 1909. godine Islamska zajednica mukotrpnim radom, stalnim pregovaranjem sa vlastima u Beogradu, nekada sa manje, a nekada sa više uspješnim reformama u školstvu i sa konstantnim suočavanjem sa nepremostivim finansijskim teškoćama u svome radu, 1930. godine uspijeva sačuvati i izboriti sistem kontrolirane autonomije.

Navedene 1930. godine formirana je Nova ujedinjena Islamska zajednica, koja je nakon kraha osmanske vladavine nad balkanskim zemljama predstavljala prvu jedinstvenu muslimansku integraciju sa 1.500. 000 muslimana različite etničke pripadnosti. Uzme li se u obzir političko-pravni okvir u kojem je djelovala Islamska zajednica između dva svjetska rata, kontinuitet bespravnog uzurpiranja vakufa i krajnje bijedno materijalno stanje imamskog staleža može se reći da rezultati njenog sveukupnog misijskog, ali i prosvjetnog i humanitarnog djelovanja daleko prevazilaze objektivne i realne kapacitete kojim je Islamska zajednica tada raspolagala.

Njeni najviši vjerski predstavnici istovremeno su vodili neravnomjernu i sifovsku borbu na nekoliko frontova: očuvanje islamskog identiteta, zaštita uzurpiranog vakufskog dobra, zbrinjavanje siročadi, otvaranje novih i reforma postojećih prosvjetnih zavoda i ustanova, diplomatski i međunarodni kontakti sa muslimanskim organizacijama u svijetu....

Kao najstarija i najorganiziranija bošnjačka institucija Islamska zajednica se u svome djelovanju suočavala sa neskrivenim političkim pritiscima i ucjenama aktuelne vlasti, ali i sa vrlo moćnim utjecajima tadašnjih interesnih grupa okupljenih oko muslimanskih političkih partija i kulturnih društava. Autor nas na izravan način, navodeći istaknute protagoniste, metode i ciljeve djelovanja ovih interesnih grupa, upućuje na zaključak da je autonomno djelovanje Islamske zajednice u monarhističkoj Jugoslaviji bilo ugrožavano ne samo izvana od strane aktuelne vlasti u Beogradu već na stanovit način i iznutra od strane interesnih muslimanskih organizacija. Jer, ovisno od političke prevlasti mjenjala se struktura rukovodećih ljudi Zajednice. Jedno vrijeme glavnu riječ u kadrovskoj politici Islamske zajednice vode "gajretovske", prosrpske interesne grupe koje favorizujući hodže, šerijatske sudije i muallime od Islamske zajednice stvaraju stalešku organizaciju. Drugi put su to snage JMO koje zalažući se za laicizaciju Zajednice njene temeljne predstavničke i upravne organe prepuštaju strukturama svjetovne bošnjačke i muslimanske inteligencije.

Nakon navođenja brojnih primjera pokušaja političke destabilizacije Islamske zajednice i instrumentalizacije imama u političke svrhe autor knjige s pravom primjećuje:

"Svi navedeni slučajevi ukazuju da je lokalna ulema u Bosni i Hercegovini, dvadesetih godina proteklog stoljeća, bila isuviše zaokupljena vlastitom materijalnom i društvenom pozicijom da bi mogla igrati neku ozbiljniju ulogu u ekonomskom i kulturnom podizanju vlastitog naroda. Socijalna stabilnost najvećeg broja imama ovisila je o njihovoj lojalnosti različitim-nerijetko međusobno konfrontiranim-ličnostima i strukturama koje su oblikovale društvenu stvarnost Bošnjaka između dva svjetska rata; džemat, povjerenstvo, JMO, državna uprava-imali su veći uticaj na svakodnevni život imama od jedne instucije koja je bila nadležna za njihovo postavljanje i razrješenje-Ulema i Medžlisa."(289.strana)

Otuda je razumljivo zašto u pomenutom periodu nastaju i konstatno traju suprotna ideološka strujanja među bošnjačkom ulemom i inteligencijom. Reformistički orijentirana ulema koju personificiraju reisu-l-ulema Džemaludin ef. Čaušević i reisu-l-ulema Fehim ef. Spaho suprostavlja se bukvalnom interpretiranju islama, zalaže se za emancipaciju muslimanske žene, insistira na depolitizaciji u upravljanju vakufom, podvlači jasnu distinkciju između doktrinarnog i nepromjenljivog sjedne, i običajnog i promjenljivog u islamskoj praksi, s druge strane.

Tradicionalistički obrazovana ulema koju zastupaju imami i muderisi okupljeni oko tuzlanskog lista *Hikmet* ljubomorno čuvaju ne samo duh nego i svako slovo i formalni simbol tradicije. Strogim slijedenjem klasične interpretacije islamske nauke tradicionalistička ulema osim tradicionalne pobožnosti kod muslimanskog puka tolerira i praznovjerje, mistifikacije i običaje koji nisu imali uporišta u temeljnim vrelima islama.

U pozadini ideoloških rasprava tridesete godine prošlog stoljeća u znaku su turbnog socijalnog i moralnog stanja bošnjačkog naroda. Početak tridesetih godina bošnjački društveni život karakterišu sporost, zaostalost i nesistematičnost uz dva nezaobilazna teška problema: svjetovna naobrazba i žensko pitanje. Negativni utjecaji modernizma također su očiti: kafane i kockarnice, šund romani i besposličarenje postaju neizostavni dekor bošnjačkih gradova i sela. Nepismenost i neukost naročito seljačkog stanovništva bio je poseban problem. Kao vjernu ilustraciju, pozivajući se na vjerodostojne izvore, autor navodi podatak da je u ranim dvadesetim svaki deseti bošnjak bio pismen dok je u drugoj polovini tridesetih godina prošlog vijeka tek na svakih 85 kvadratnih kilometara dolazila po jedna škola. U isto vrijeme u Sloveniji škola se nalazila na svakih 19 km². Iako je u Kraljevini Jugoslaviji jevreja bilo svega 0,49% jevreji su imali skoro tri puta više studenata od muslimana.

Posebno treba istaći autorov oprezan, odmjeren i selektivan pristup čitanju i razumijevanju određenih historijskih izvora i podataka. Kada primjerice autor analizira izjave i stavove čelnih ljudi buduće jugoslovenske države u Cannesu 1917. godine tom prilikom spominje izvještaj znamenitog kipara Meštrovića o Stojanu Protiću koji navodno nije imao sluha za suptilnosti društvenog razvoja i kulturne emancipacije Bošnjaka. Protićeva jezovita izjava navodno javno izrečena na tom skupu glasi: "Kada pređe naša vojska Drinu, dat će Turcima 24 sata, pa makar i 48 vremena, da se vrate na pradedovsku vjeru, a što ne bi htjelo, to posjeći, kao što smo u svoje vrijeme uradili u Srbiji." Analizom krfskih pregovora iz 1917. godine autor osvjetljava duboki nesklad između Meštrovićevih kazivanja o Protiću i Protićevih stavova u raspravama o vjerskim pravima u budućoj državi. U pogledu ustava, kao i u pogledu agrarne reforme, postojale su dodirne tačke u stavovima prokazao Stojana Protića i prvaka J MO kojoj su autonomija BiH i zaštita prava zemljoposjednika bili prioritetni politički ciljevi.

Sa jednakim kritičkim sluhom autor razmatra i neke odredbe zakona o islamskoj

vjerskoj zajednici Kraljevine Jugoslavije iz 1931. Autor ne pristaje da se zadovolji zvaničnim obrazloženjem da je *štednja* bio jedini pravi razlog za ukidanje muftijstava, ustanova koje su imale značajnu ulogu u profiliranju vjerskih, kulturnih i društvenih prilika jugoslovenskih muslimana. Nije isključeno, smatra autor, da su dotičnom mjerom bošnjački političari težili lišiti se potencijalne opozicije-zvaničnika na čiji izbor nisu mogli posebno uticati.

Autor je u metodološkom smislu navode nja i komentarisanja pojedinih događaja, uredbi i odluka slijedio općeprihvaćeni naučni princip da istoriju, bar u naučnim djelima; ne treba vrednovati nego objašnjavati. U uvodu knjige autor je također istakao kako je istraživanje teme bilo delikatno i zbog toga što se ono nije moglo bazirati ni na jednoj polaznoj naučnoj studiji.

Vjerujem da će autoru knjige biti dovoljna satisfakcija činjenica da monografija *Islamska zajednica u Bosni I hercegovini u vrijeme monarhističke Jugoslavije (1918_1941)* već sada predstavlja nezaobilazno i referentno djelo budućim istraživačima naše vjerske, nacionalne i kulturne istorije između dva svjetska rata.

Sadašnjim strukturama Islamske zajednice ova knjiga je mnogo više od jedne cjelovite naučne studije i kompendijuma vrijednih podataka. Ona je jednovremeno i putokaz za djelovanje u složenim nacionalnim i političkim labirintima naše sadašnjosti. Zanimarivanje tih putokaza sa sobom nosi opravdane strahove i opasnosti. Kako se, uostalom o tome svojevremeno lapidarno izrazio američki filozof Santajana: *Čovjek koji ne poznaje prošlost osuđen je da je ponovo proživi.*

Meho ŠLJIVO

ČOVJEK JE TAJNA

Mustafa Širbić, "Čovjek je tajna", CD

Novi cd Mustafe Širbića, "Čovjek je tajna", donosi nam prepoznatljivu Širbićevu interpretaciju poezije i poznatu toplinu glasa, koja nas lišava samoohrabrujućeg ubjeđenja da umijeće recitiranja nije isključivo talenat, nešto što dragi Bog daje. Inače, recital je vještina kojoj se u našoj kulturi ne posvećuje dovoljno pažnje, kao što se ne posvećuje ni kulturi govora, lijepom izražaju itd. Recitovanje, koje je moguće dodatno diferencirati - od tehnika usmenog kazivanja do načina proklamovanja, jeste medij u kojem se poezija realizira u dramskom izrazu, i nije čudo što je Hegel dramski izražaj smatrao

vrhunskom umjetnošću, jer u njemu dolazi to sretne sinteze sadržaja i forme. Naša kultura više voli nazalne forme, kao što su pjevanje, zapjevanje, "učenje".

Ali kada govorimo o ekspresiji vjerskih emocija, možemo sa sigurnošću reći kako je recital autentično vjerski modus kazivanja. Sveti tekst se ne pjeva, nego recituje. Još od Davudovog Zebura, recitovanje lijepim glasom se promovira ne samo kao karakteristični model u kojem se slavi Bog, već kao sam oblik pobožnosti. Muhammed a.s. kaže kako je on nasljednik Davuda a.s. u lijepom recitovanju.

U djelu "Život poslije smrti" Gazali piše kako će na Sudnjem danu Allah dž.š. pozivati redom poslanike da uče iz svojih knjiga, a vjernicima će se činiti kao da prvi put čuju Božije riječi - tako će biti lijepo to recitovanje. Naposljetku će Muhammed a.s. učiti Kur'an a stanovnici zemlje i neba će reći: "Nikad ništa ljepše nismo čuli." U nekim sufijskim predajama se kaže kako će na kraju sam Allah učiti svoj Kur'an. Zamislimo udivljenje i tišinu onih sretnika koji budu slušali Tvorca dok bude učio svoj Kur'an.

Možda ova sufijska kaza može biti motiv za pitanje: šta znači imati lijep glas, i u recitiranju i u pjevanju? To je glas koji ne iritira, koji ne manipulira. Sa svoja tri prošla albuma "Imranova porodica", "Ljubav moje majke" i "Putnici na svoju odgovornost" Mustafa Širbić je glasom koji ne iritira i interpretacijom koja nema namjeru manipulirati, popularizirao poeziju, kako naših bošnjačkih pjesnika tako i vlastitu, pokazavši da poezija ne pripada samo nekom biranom sloju ljudi, već isto tako može biti omasovljena ili, tačnije, demokratizirana. Da li demokratizacija znači i trivijalizaciju, to će vrijeme pokazati. Neki smatraju da je ovakav pokušaj neminovan, ukoliko želimo da poezija i književnost uopće pretraju. Ljudi ne nalaze vremena da čitaju, a ako hoće "nešto pamateno da čuju" onda kupuju auditivne formate knjiga i slušaju ih na poslu ili u autu. Ipak, knjiga je nezamjenjiva, ne samo

